YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5

Google Scholar · OPEN ACCESS · ULRICHSWEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY · OpenAIRE · ROAD · НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА LIBRARY.RU · Academic Resource Index ResearchBib · ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE · CYBERLENINKA · BASE · INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL · Crossref

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

2025

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 273 sahifa.
E’lon qilishga 2025-yil 1-mayda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir oʻrinbosari:
Karimov Norboy Gʻaniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay’ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, “Nobel” mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya – Oʻzbekiston doʻstlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat Gʻafforovna, pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdugʻaniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Koʻnak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoʻja oʻgʻli, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, Oʻz.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshligʻi oʻrinbosari
Ochilov Farkhod, Oʻzbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshligʻi
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil oʻgʻli, texnika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), katta oʻqituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon oʻgʻli, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor oʻgʻli, TDIU katta oʻqituvchisi

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
G‘afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o‘qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

MUNDARIJA

"Zavur kollektor suvlarining kimyoviy tarkibi tahlili va ularni tozalash zarurati (Qoraqalpog'iston Respublikasi misolida)" 20
Kungiratbay Sharipov, Ma'ruf Nurmanov

Forming demand and stimulating sales in Uzbekistan 26
Musayeva Shoira Azimovna

Членство в ВТО как драйвер развития: взгляд Узбекистана через призму опыта Вьетнама и Казахстана 30
Ж.Я.Нуриллаев

Mamlakatimizda tizimli ahamiyatga molik banklarni aniqlash tartibi va ularning bank tizimi moliyaviy barqarorligiga ta'siri tahlili 37
Xolmamatov Farhodjon Kubaevich

O'zbekiston respublikasida aholi bandligini ta'minlashdagi dolzarb masalalar 44
Ibragimov Elmurod Gulboynor o'g'li

O'zbekiston respublikasida elektr energiyasi ta'minoti hajmini yalpi ichki mahsulot hajmiga ta'sirini ekonometrik tahlil qilish 48
Fayziyev Rabim Alikulovich

Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarining xizmat turlarini takomillashtirish amaliyoti 60
Umurzoqova Adiba Ochilovna

Qishloq xo'jaligi kooperativi boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari 67
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich

O'zbekistonda qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmini prognozlashda ekonometrik modellar (yillik) 72
Qodirov Farxod Amirovich, Bo'ribaeva Qundiz Muratbaevna

Oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari 77
Mahamatova Maftuna

Xufiyona va yashirin iqtisodiyotning amaliy tahlili o'zbekiston miqyosida 83
Koshanov Abdimurat Azat uli

Soliq tizimini barqarorligini belgilovchi omillar tahlili 87
Nurillayev Jasurbek Davronbekovich

Mahalliy budjetlar daromad manbalarini mustahkamlash omillari 92
Soatova Nodira Boboxanovna

Bank infratuzilmasining raqamli transformatsiyasi va resurslar bazasi shakllanishi: nazariy asoslar va texnologik yondashuvlar 97
Raxmatov Azizjon Jaloliddinovich, Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li

Ichki auditning transformatsion potensiali: tahliliy amallarni takomillashtirish orqali samaradorlikni oshirish 102
Misirov Akbarali Pardaboyevich, Ismoilov Asadbek Abdusamat o'g'li

Xorijiy mamlakatlarda yashil moliyalashtirishni rivojlantirish yo'llari 110
Qorriyeva Shahnoza Safarbayevna

Yashil moliya – iqtisodiy rivojlanish mexanizmi sifatida 117
Nodir Xidirov G'iyosaliyevich

Xo'jalik yurituvchi subyektlarning likvidliligi va moliyaviy barqarorligini ta'minlashning xorij tajribasi va uning amaliy ahamiyati 122
Bauyetdinov M.J.

Теоретические подходы к определениям агрессий социально - экономической и политической стабильности государства как фактор повышения рекреационных потребностей 128
Алимова Райхона Баходировна

Innovatsion ta'lim texnologiyalari asosida talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirish 139
Komilov Umidjon Normurod o'g'li, Tulyaganova Gulnoza Olimjon qizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Kichik biznes subyektlarini moliyalashtirish manbalari ... 143
Nematulloyev Suxrob Sobirovich

Bir qatlamli elastik asosda joylashgan to'sinning seysmik kuchlar ta'siridagi tebranishining V.Z. Vlasov usuli asosida analitik tadqiqi ... 148
Kamola Xaydarova

"Sibir daryolarining burilishi" loyihasining tarixiy va retrospektiv tahlili ... 153
Mahmudov Nosir Mahmudovich

Sarguzasht turizmini rivojlanishi va sarguzasht turlarda turistlarning xavfsizligini ta'minlashda instruktor-gidlarning roli ... 159
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li

Scientific-theoretical foundations of the use of ict in ensuring management efficiency and security in enterprises ... 165
Khalilov Bekzod Akhmatovich

Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari ... 171
Mirtursunova Dinara Anvarovna

O'zbekiston respulikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini joriy etishni takomillashtirish yo'llari ... 175
Tangriyev Izzat Raxmatullayevich

Qashqadaryo viloyatida eko va etno turizmni rivojlantirishning istiqbollari va iqtisodiy samaradorligi ... 181
Erkayeva Barno, Xushvaqtov Ramziddin

O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar integratsiyasini takomillashtirish ... 186
Nodirov Azizxon Asrorovich

Global energiya noaniqligining o'zgaruvchanligi ekonomertik modellari ... 192
Bexzod Qo'ziboev

Экоцифра: цифровизация МСП для зеленого устойчивого роста ... 197
С.С. Убаева

Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish va ekologik toza hududni yo'lga qo'yishning ahamiyati ... 201
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich

Statistika fanining shakllanish bosqichlari va rivojlanish tendensiyalari ... 206
Nabixodjaev Abbas Abdupattahovich, Umarova Mukaddas Abbasovna

Hududlarning atmosferaga chiqaradigan zararli chiqindilar miqdorini sanoat mahsulotiga nisbati bo'yicha tahlili ... 210
Baqoyev Husan Nuriddinovich

Qayta tiklanadigan vodorod narxlari strategiyasini o'rganish: xarajat noaniqliklarini bartaraf etish ... 216
Nuraliyeva Komila Sanakulovna

Qishloq xo'jaligini «yashil» iqtisodiyot asosida rivojlantirishga o'tishning zarurligi va mohiyati ... 221
Yoldoshev Mutalib Ibrohimovich

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "yashil investitsiyalar" dan foydalanishning xorij tajribalari ... 225
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna, Rustamova Nasiba Arslanovna

Ijtimoiy iqtisodiy ehtiyojlar va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni ... 230
Raxmonova Feruza Musaqulovna

Oliy ta'lim xizmatlarini ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotda tutgan o'rni ... 234
Mirzaxajaeva Shaxzoda Shuxratovna

Tijorat banklari muammoli kreditlarining likvidlilikka ta'siri ... 240
Karshiyev Adham Anvarovich

Kichik firmalarning raqobatbardoshligini oshirishning nazariy metodologik jihatlari ... 245
Ruzmetov Davron Ibrogimovich, Aliyev Maqsudbek Erkinovich

Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy resurslaridan samarali foydalanish imkoniyatlari ... 251
Talapova Nargiza Baxriddinovna

"Deviant xulq-atvorli o'smirlarning ijtimoiy moslashuvining psixologik xususiyatlari" 255
Saidbekova Feruza Anvarbek qizi
Aholi daromadlarini diversifikatsiya qilishda davlat siyosatining roli va imkoniyatlari 258
Nutfullayev Shohrux Mexli o'g'li, Qurbanov Ulug'bek Erkinovich
Анализ показателей развития зелёной химии по всему миру и в узбекистане за последние десять лет 262
Фозилова Фирангиза Комиловна
Tijorat banklarining o'zbekiston respublikasi iqtisodiyotiga ta'siri 270
Masharipov Rasulbek Jo'rabekovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

IQTISODIYOT ЭКОНОМИКА ECONOMY

TIJORAT BANKLARINING O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI IQTISODIYOTIGA TA’SIRI

Masharipov Rasulbek Jo‘rabekovich
O‘zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi
“Davlat moliyasi va xalqaro moliya” mutaxassisligi magistranti
ORCID: 0009-0007-8145-2074

Annotatsiya: Ushbu maqolada tijorat banklarining O‘zbekiston Respublikasi iqtisodiyotiga ko‘rsatgan ta’siri har tomonlama tahlil qilingan. Jumladan, banklarning moliyaviy vositachilikdagi roli, kreditlash faoliyati, investitsiyalarni rag‘batlantirish, kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlash, shuningdek, raqamli bank xizmatlarining rivojlanishi orqali mamlakat iqtisodiy barqarorligiga qo‘shayotgan hissasi yoritilgan.

Kalit so‘zlar: bank, moliyalashtirish, rivojlanish, mintaqaviy iqtisodiyot, investitsiya, kredit, kapital bozori, norasmiy iqtisodiyot.

Abstract: This article comprehensively analyzes the impact of commercial banks on the economy of the Republic of Uzbekistan. It highlights the role of banks in financial intermediation, lending activities, promotion of investments, support for small and medium-sized businesses, and the development of digital banking services, all contributing to the country’s economic stability.

Key words: banking, financing, development, regional economy, investment, credit, capital market, informal economy.

Аннотация: В статье всесторонне проанализировано влияние коммерческих банков на экономику Республики Узбекистан. Рассматриваются роль банков в финансовом посредничестве, кредитной деятельности, стимулировании инвестиций, поддержке малого и среднего бизнеса, а также развитие цифровых банковских услуг как фактор обеспечения экономической стабильности страны.

Ключевые слова: банковское дело, финансирование, развитие, региональная экономика, инвестиции, кредит, рынок капитала, неформальная экономика.

KIRISH

Bozor iqtisodiyoti sharoitida moliyaviy tizimning samarali faoliyati davlatning iqtisodiy barqarorligi va taraqqiyoti uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur tizimning markaziy bo‘g‘inlaridan biri sifatida tijorat banklari moliyaviy vositachilik, resurslarni qayta taqsimlash hamda investitsion faoliyatni rag‘batlantirish orqali iqtisodiyotda faol ishtirok etadi. O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan so‘ng moliyaviy sektorni isloh qilish, tijorat banklari faoliyatini modernizatsiya qilish va ularni bozor talablariga moslashtirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Bugungi kunda tijorat banklari nafaqat kreditlash va omonatlarni jalb etish bilan shug‘ullanmoqda, balki kichik biznesni rivojlantirish, innovatsion loyihalarni moliyalashtirish hamda to‘lov tizimlarini takomillashtirish orqali mamlakat iqtisodiyotiga sezilarli darajada ta’sir ko‘rsatmoqda. Ushbu tadqiqotda tijorat banklarining O‘zbekiston iqtisodiyotidagi o‘rni, ularning asosiy funksiyalari va iqtisodiy islohotlar jarayonidagi roli atroflicha tahlil etiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tijorat banklarining iqtisodiyotdagi o‘rni va ta’siri yuzasidan iqtisodiy fanlarda keng qamrovli tadqiqotlar olib borilgan. Mazkur mavzuni yoritishda bir qator mahalliy va xorijiy iqtisodchi olimlar tomonidan izlanishlar amalga oshirilgan. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.A. Karimovning “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch” asarida iqtisodiy islohotlarning ma’naviy va moliyaviy asoslari, xususan, bank tizimi orqali amalga oshirilayotgan o‘zgarishlarning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati ta’kidlangan [1].

F. Mishkinning “The Economics of Money, Banking and Financial Markets” nomli asarida bank tizimining iqtisodiyotdagi o‘rni, tijorat banklarining kredit yaratuvchi va investitsion vositachi sifatidagi funksiyalari keng yoritilgan [2].

D. North va R. Levine kabi iqtisodchilarning tadqiqotlarida banklar orqali moliyaviy rivojlanish va iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi bog‘liqlik empirik asosda tahlil etilgan.

Jahon banki va Xalqaro valyuta fondining O‘zbekistonga doir tahliliy hisobotlarida mamlakatda moliya sektori, xususan, tijorat banklarining islohotlar jarayonidagi roli batafsil tahlil qilingan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlarida, ayniqsa, bank sektorini isloh qilishga qaratilgan hujjatlarda, masalan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi “2020 – 2025-yillarga mo‘ljallangan O‘zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-5992-sonli[1] [3], O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 12-noyabrdagi “Respublika bank tizimini yanada rivojlantirish va barqarorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-3270[2] qarori [4], banklar faoliyatining huquqiy asoslari mustahkamlangan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot metodologiyasi O‘zbekiston Respublikasidagi tijorat banklarining iqtisodiy jarayonlarga ko‘rsatgan ta’sirini tizimli va tahliliy yondashuv asosida o‘rganishga yo‘naltirilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

O‘zbekistonda tijorat banklari tomonidan ajratiladigan kreditlarning iqtisodiyotni rivojlantirishdagi o‘rni va ta’siri kompleks tarzda o‘rganilgan. Tadqiqot metodologiyasi kvantitativ va sifatli yondashuvlarni birlashtirib, banklarning kredit siyosati, iqtisodiy o‘sish, sanoat, qishloq xo‘jaligi, kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlashdagi ahamiyatini aniqlashga qaratilgan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, tijorat banklari iqtisodiyotda moliyaviy vositachilik orqali ortiqcha mablag‘larni jamlab, ularni kredit shaklida qayta taqsimlashda muhim rol o‘ynaydi. Bu investitsiyalarni rag‘batlantirish, ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish va iqtisodiy faollikni oshirishga xizmat qilmoqda. Banklar tomonidan to‘lov tizimlarining rivojlantirilishi, jumladan, mobil ilovalar, onlayn banking va bank kartalari orqali moliyaviy xizmatlar ko‘lamining kengayishi nafaqat raqamli iqtisodiyotning rivojlanishiga, balki norasmiy iqtisodiyot hajmining qisqarishiga ham olib kelmoqda. Shuningdek, tijorat banklari kichik va o‘rta biznesni moliyalashtirish orqali mintaqaviy iqtisodiy o‘sishga turtki bermoqda. Ular ko‘plab davlat dasturlarining amaliy ijrochisiga aylangan bo‘lib, ipoteka, agrosektor va yoshlar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlash kabi yo‘nalishlarda faol ishtirok etmoqda. Kapital bozorini rivojlantirishda ham tijorat banklari muhim subyekt hisoblanib, aksiyalar va obligatsiyalar emissiyasi orqali investorlar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. 2020–2024-yillar davomida tijorat banklari tomonidan ajratilgan kreditlar hajmi sezilarli darajada oshdi. Ayniqsa, kichik biznes, agrosanoat va ipoteka yo‘nalishlariga ajratilgan mablag‘lar salmoqli ulushni tashkil etdi. Bu esa ishlab chiqarish quvvatlarining vujudga kelishi, ish o‘rinlari sonining ortishi va mahalliy mahsulotlar hajmining ko‘payishiga olib keldi. 2024-yil yakuniga kelib, bank kartalaridan foydalanuvchilar soni 30 milliondan oshdi. Tijorat banklari orqali davlat kafolatisiz xususiy loyihalarni moliyalashtirish hajmi ham ortib, bu O‘zbekistonga bo‘lgan xorijiy investorlar ishonchini mustahkamladi. Shuningdek, tijorat banklari pul-kredit siyosatini amalga oshirishda, inflyatsiyani nazorat qilishda va milliy valyutaning barqarorligini ta’minlashda O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki bilan hamkorlikda muhim rol o‘ynamoqda. Umuman olganda, tijorat banklari nafaqat moliyaviy vositachi, balki iqtisodiy islohotlarning faol ishtirokchisi, barqarorlikni ta’minlovchi asosiy institutlardan biri sifatida shakllanmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O‘tkazilgan tadqiqot va tahlillar natijalari shuni ko‘rsatadiki, tijorat banklari O‘zbekiston iqtisodiyotining barqaror va dinamik rivojlanishida muhim rol o‘ynamoqda. Ular moliyaviy vositachilik, kreditlash, to‘lov tizimlarini

1 O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi “2020 – 2025-yillarga mo‘ljallangan O‘zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-5992-sonli Farmonida: https://lex.uz/docs/-4811025

2 O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 12-noyabrdagi “Respublika bank tizimini yanada rivojlantirish va barqarorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-3270 qarori: https://lex.uz/docs/-3342348

rivojlantirish, investitsiyalarni jalb etish hamda aholining moliyaviy inklyuziyasini ta'minlash kabi yo'nalishlarda faoliyat olib borib, iqtisodiy o'sishga sezilarli darajada hissa qo'shmoqda. So'nggi yillarda bank tizimining raqamlashtirilishi, raqobatbardoshligi va xizmatlar sifati sezilarli darajada yaxshilangan. Shu bilan birga, tijorat banklari iqtisodiy islohotlarning faol ishtirokchisiga aylanib bormoqda.

Takliflar sifatida quyidagilarni ilgari surish mumkin:

– Kredit olish jarayonida mavjud byurokratik to'siqlarni kamaytirish va imtiyozli kredit liniyalarini kengaytirish orqali tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash lozim;

– Aholining barcha qatlamlari, ayniqsa, chekka hududlarda yashovchilar uchun onlayn bank xizmatlariga kirish imkoniyatlarini kengaytirish va raqamli savodxonlikni oshirish zarur;

– Xalqaro tajribaga ega, zamonaviy bilim va texnologiyalarga egalik qiluvchi moliyaviy mutaxassislarni tayyorlash orqali tijorat banklari faoliyatining samaradorligini oshirish muhim;

– Bank sektorida moliyaviy barqarorlikni ta'minlash maqsadida zamonaviy risklarni boshqarish tizimlarini joriy etish va ularni amaliyotga tatbiq etish talab etiladi.

Ushbu xulosa va takliflar asosida tijorat banklari faoliyatini yanada takomillashtirish orqali O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror, raqobatbardosh va innovatsion o'sishiga erishish mumkin, deb hisoblaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. Ma'naviyat, 2008.
2. Mishkin F. The Economics of Money, Banking and Financial Markets. Pearson/Addison Wesley, 2007.
3. 2020–2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida, PF-5992-sonli Farmon. 2020-05-12.
4. Respublika bank tizimini yanada rivojlantirish va barqarorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida, PQ-3270-sonli Qaror. 2017-09-12.
5. https://cbu.uz/uz/

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov
Musahhih: Zokir ALIBEKOV
Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

2025. № 5

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz